

DOI: 10.2478/clb-2022-0005

MARGINI ȘI REPERE METAFIZICE ÎN POEZIA BLAGIANĂ

Iulia Pietraru

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
andreeaiulia.pietraru@ulbsibiu.ro

Abstract

The aim of the present study is to follow how certain theoretical ideas related to the concept of “limit” are transposed in Lucian Blaga’s poetry. The poet’s obsession with metaphysical destruction is well-known. Rationalism destroys the mystery, meaning that it puts limits on the process of intentional and assumed Luciferian knowledge. The poet uses an archaic imaginary to place things in the universality, to go beyond what the human being can perceive. To sum up, the idea I want to demonstrate is that there are several types of limits in Lucian Blaga’s poetry, which will be analyzed, looking at some poems. I have referred to the volumes „Poemele luminii”, „Pașii profetului”, „În marea trecere”, „Lauda somnului”, „Corăbii cu cenușă”, „Cântecul focului”, „Ce aude unicornul” and „Ultimele poezii”.

Keywords: boundaries, metaphysical, Lucian Blaga, knowledge, God, Earth, light, beyond the limits

Context

Într-o perioadă de maximă tensiune socială și morală, Lucian Blaga își urmează traseul cultural și gnoseologic, care se

sineronizează cu mișcarea expresionistă din afara spațiului românesc. El își asumă condiția limitată și se ascunde sub o aparență anonimă, tocmai pentru a umple forma individuală cu energia creației artistice. Blaga propune o poezie ancestrală, metafizică, modernistă, dar și arhaizantă. Poate că prin faptul că el se apropie de mit, primordial, din cauză că societatea industrială creează o aplatizare a emoției, îl putem considera un antimodern, făcând abstracție de tehnica sa modernistă. Fuziunea poetului cu nucleul din interiorul globului terestru înseamnă acceptarea lumii ca loc al vieții estetice. Produsul efortului de a încheaga materia în timpul primordial amplifică paralelismul dintre concret și abstract. Pe scurt, analiza sentimentului și autocunoașterea ființei creatoare ilustrează o nevoie permanentă de a sfârâma secretele unui spațiu automat îngărdit.

Lucian Blaga definește lucrarea divină cu propria rațiune, bazându-se pe faptele concrete ale unei realități senzoriale. Critica literară observă că fasciculele afectivității metafizice întretaie opera sa poetică. Poezia lui manifestă voința de a integra plenitudinea în solitudine și iluzia nemărginirii ca idee relativă în sfera judecății umane. Există sau nu limite în viața noastră? Sunt acestea reale sau doar traiectorii abstracte și translucide? Acest articol va analiza modul în care granițele sunt receptate de conștiința critică, dar și perspectiva liricii blagiene asupra îngărdirii ontice.

Punctul și limita. Dincolo de graniță

Gabriel Liiceanu, în „Despre limită”, delimitează, încă de la început, libertatea în formă ideală de cea în formă reală. Cea din urmă este o libertate concretă, coagulată în tot ce este viu, pe care omul o primește odată cu însuflețirea sa. Existența, rațiunea și chiar liberul nostru arbitru fac parte din pulsația nesfârșită a limitei conștiente: „*Finitudinea* este, alături de ființă și

conștiență, a treia condiție limitativă a libertății ca libertate gravitațională. *A fi, a fi conștient că ești și, în speță, a fi conștient că ești finit* circumscriu condiția libertății gravitaționale ca libertate *umană*” (Liiceanu 12-13). Condiția intervine constant asupra libertății gravitaționale din cauza incapacității noastre de a coordona psihic o putere indestructibilă.

Cu toate acestea, unele limite pot fi mutate sau înlocuite și exact asta face Blaga prin poezia sa. căci supraindividualul desființează individualitatea: „De câte ori o operă de artă redă astfel un lucru, încât puterea, tensiunea interioară a acestei redări transcendează lucrul, îl întrece, trădând relațiuni cu cosmicul, cu absolutul, cu ilimitatul, avem de-a face cu un produs artistic expresionist” (Blaga 55). În procesul de idealizare a ascensiunii, creatorul ajunge la contactul dintre limitat și ilimitat, dintre constanță și fluctuație; el e gata să absoarbă toate componentele tangibile care ne îngrădesc ființa. Aici are loc dizolvarea statutului ontologic în macrocosmos. Poetul extrage emoția dintr-un punct de „graniță corporală”, după cum o numește Ion Pop, o transpune în afara reperelor spațio-temporale și în acest timp-limită de propagare, transcende cosmosul prin frontierele (i)materiale ale acestuia: „eliberând divinitatea, subiectul uman se eliberează pe sine însuși de tirania marginii, tinde să devină Dumnezeu ne-mărginit” (Pop 13).

Instanța creatoare devine un eu individual la granița cunoașterii. Prin urmare, amplifică misterul organic și cuantifică, din nou, granițele ființiale. De asemenea, în concepția lui Alexandru Petrescu, „presupoziția ontologică a cunoașterii și creației în științe este cea a existenței: subiectul uman (ca «existență întru mister și pentru revelare») și obiectul (lumea - ca lume de «mistere existențiale»). Existența umană este înțeleasă de Blaga în limitele omului deplin - luciferic, (în stare și de cunoaștere luciferică ce presupune constructivul, știința)”

(Petrescu 103). Blaga trasează geometria formelor, ce nu mai amintește decât de schema obiectelor.

Frontierele asumate în lirica blagiană

Blaga se raportează la dorința metafizică cu ajutorul elementelor telurice; acceptând condiția finită, insistă totuși asupra dez-mărginirii în plan terestru. Corpul unui supraeu poate fi considerat o primă graniță impusă la începutul acțiunii creatoare. În fața Divinității, eul liric devine gol de materie și de substanță: „Dumnezeule, de-acum ce mă fac?! În mijlocul tău mă dezbrac. Mă dezbrac de trup/ ca de-o haină pe care-o lași în drum” (*Psalm*). Limita carnală este un strat de care se poate folosi oricând își umple ființa cu adevărul – ca *realitate a simțurilor* – și de care se poate dispensa în prezența unei intensități metafizice. Aceasta e privită din punct de vedere religios: în limbajul biblic, Dumnezeu este dez-mărginirea, ființa umană este limitarea; pentru ființa umană corpul e limita, iar sufletul e delimitarea. Așa că se creează linia spre care oamenii privesc și orizontul, infinitul, puterea includ tot ce se află dincolo de granițe. La Blaga, topirea punctelor limită se realizează prin decorporalizare și „contopire cu Marele Tot” (Crohmlniceanu 61).

Ideea de margine poate fi ușor identificată încă din primul volum al poetului, „Poemele luminii”. De pildă, în poezia *Lumina*, libertatea luminii preființei este limitată în lumea definită, adică în momentele post-creație. Lucrurile materiale vin dintr-un extra-cosmos, iar lumina inițiază procesul de întoarcere la timpul primordial. Lucian Blaga oferă o explicație filosofică în ceea ce privește universul finit al omului. Omul îl percepe pe Dumnezeu în lumina tuturor lucrurilor limitate care sunt revelate în fiecare moleculă a lumii: „Cea dintâi haină pe care o îmbracă Dumnezeu în scopul de a se arăta, potrivit facultăților de percepere ale făpturilor limitate, este lumina.

Lumina aceasta e luminozitatea originară, anterioară soarelui și stelelor. Înaintându-se acum încă un pas întru dezvoltarea doctrinei despre revelație, se va spune că, la rândul lor, toate lucrurile și ființele mărginite sunt, ca și lumina originară, manifestări ale lui Dumnezeu, revelări, veșminte, în care el înadins se învește spre a se face vizibil, spre a se face accesibil facultăților de cunoaștere posibile ale ființei limitate în general” (Blaga 280). Supunerea colectivă la aceste linii de oprire apropie sufletul nostru de taina divină.

Conversația eului liric cu elementul chtonic, așa cum se ilustrează în *Vreau să joc!*, „Pământule, dă-mi aripi:/ săgeată vreau să fiu, să spintec/ nemărginirea”, reprezintă un abandon în expresia aspirațiilor conștiente poetic și adaptate la nivelul unui pământean; un pământean care are voința de a accede la libertatea ideală ca să distrugă frontierele preexistente și să fie în acord cu ne-marginea, cu „spațiul libertății non-gravitaționale” (Liiceanu 11). Ca să putem înțelege modul în care principiul graniței este reiterat în mijlocul unei granițe comune, poezia lui Blaga poate fi analizată printr-o panoramă exacerbată, de jos în sus. Și, astfel, putem regăsi mai multe reprezentări ale limitei, pe lângă cea corporală. Tot ce ține de câmpul nostru vizual (sau de limitarea câmpului) este o marcă de analizare a emoției. Cele două margini ale pământului, răsăritul și apusul, sunt identificate în poezii precum *Mugurii*, *Amurg de toamnă*, *Asfințit* sau *Păianjenul*: „și-amurgul cobora din sunetul de toacă”. Putem asocia, așadar, relația despre care vorbește Liiceanu, *de depășit-de atins*.

În plus, există și o limită regăsită pe chipul femeii; pleoapa ei marginalizează procesul de cunoaștere, pleoapa ei închide o taină ispititoare: „De-atunci femeia ascunde sub pleopă o taină/ și-și mișcă geana parc-ar zice/ că ea știe ceva/ ce noi nu știm,/ ce nimenea nu știe,/ nici Dumnezeu chiar” (*Eva*). O altă margine terestră este țărnul mării sau țărnul timpului, așa cum este trasat

în „Cetire din palmă”: „La patruzeci ca pe un țarm vei ajunge/ unde fără încetare/ vei aștepta să vină la tine celălalt țarm”. Pădurea, după cum ne este înfățișată în *Peisaj transcendent*, este și ea un spațiu izolat, o frontieră pe care dacă o treci, incertitudinea este sporită. În poemul *Noapte la mare*, poetul își recunoaște propria limită care este tocmai Pământul: „Margine-mi este argila” (Blaga 402). Urcând pe scara limitelor, ajungem la cele din spațiul cosmic. Bolta cerească e bariera fundamentală în poezia blagiană. Acolo se termină un tot material și începe unul metafizic. Alături de această barieră se află imaginea clarobscură a stelelor în nemărginire, dar și marginea lunii, reprezentată în poezia *Înfrigurare*. Apoi, în paralel cu bolta cerească, se reflectă cea lăuntrică, acroșată de neînțelesuri (în versurile din *Mi-aștept amurgul*). Simultan cu manifestările interplanetare, reveria este o limită care substituie somnul nocturn. În volumul „Lauda somnului”, „eul subiect al visului nocturn nu are o conștiință proprie, se confundă cu eul general din cadrul miturilor și eul subiect al reveriei trăiește drama celui ancorat în curgerea timpului” (Streza 67). Astfel, cu ajutorul imaginației, gândirea este eliberată de real. Instanța lirică tolerează marginea, inclusiv pe cea a intelectului, chiar dacă vede că după ea nu mai există nimic („M-aplec peste margine:/ nu știu – e-a mării/ ori a bietului gând?” (*Un om s-apleacă peste margine*). Motivul umbrei ca dublură a ființei umane schițează limita dintre lumină și întuneric, dintre viață și moarte, precum în poezia *Cuvinte pe o stea funerară*: „Când murim, nu facem decât/ să ne retragem lin/ în propria noastră umbră.” Conform *Dicționarului de simboluri* de Jean Chevalier și Alain Gheerbrant,

umbra este, pe de o parte, ceea ce se opune luminii, iar pe de alta, însăși imaginea lucrurilor trecătoare, ireale și schimbătoare. [...] Umbra este socotită de multe popoare

africane drept a doua natură a ființelor și a lucrurilor, și este, de obicei, legată de moarte. În împărăția morților, nu te hrănești decât cu umbra lucrurilor, duci o viață de umbră” (Chevalier 403-404).

Mai sunt și alte poezii în care umbra este reliefată sub forma unei limite mult mai bine fixate decât apare la un prim contact vizual: în *Umbră* („e și umbra-ntruchipare/ a nimicului din Soare,/ a nimicului din Lună.”) sau în *Umbră Evei* („amintește umbra subt ochi,/ [...] de Eva în fugă ieșind din rai/ și, nu știu cum,/ de-ntâia ei umbră căzută pe drum.”). Ca orice limită identificată în poezia lui Blaga, și umbra ascunde acel ceva inaccesibil gândirii omenеști: „un tâlc s-alege sibilin/ prin umbrele veșnice.” (*Suprema ardere*) (Blaga 314).

Limita în poezia lui Blaga are legătură cu mai multe ipostaze, precum limita religiei, limita spațiului în general, limita luminii și a întunericului (umbra), lumina fiind o pierdere a limitei. Pe lângă acestea, mai sunt cele care prevăd timpul, chipul enigmatic al femeii, cosmosul, reveria (pragul dintre real și imaginar). Poetul se dezlipește de aceste granițe aparent fatale, pentru că doar așa poate trăi echilibrat, în acord cu legile prestabilite, și poate atinge poetic elementele extramundane. Nevoia de a depăși limitele este inerentă ființelor umane, chiar dacă asta presupune un risc, pe care Lucian Blaga și-l asumă; el eclipsează marginile prin lumina lumii, prin axul ei. Învelișul a tot ce se poate vedea este strâns legat de puterea interioară a corpurilor vii, la care se poate ajunge prin cuvânt sau prin gândire. Lumea poetică blagiană este construită pe baza celor două puncte extreme ale unei granițe inevitabile. Poetul caută, lărgeste sau înlocuiește limitele în sensul uman de a le pătrunde și consumă în el fundalul terestru pentru ca marginile să pară invizibile.

Bibliografie

- Blaga, Lucian. *Opera Poetică*. București, Editura Humanitas, 2018.
- Blaga, Lucian. *Trilogia valorilor*, vol. II, *Gândire magică și religie*. București, Editura Humanitas, 1996.
- Blaga, Lucian. *Probleme estetice*, în *Zări și etape*. București, Editura Minerva, 1990.
- Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant. *Dicționar de simboluri*, vol. III, Traducere de Daniel
- Nicolescu, Doina Uricariu, Olga Zaicik, Laurențiu Zoicaș, Irina Bojin, Victor-Dinu Vlădulescu, Ileana Cantuniar, Liana Repeșeanu, Agnes Davidovici, Sanda Oprescu. București, Editura Artemis, 1993.
- Crohmălniceanu, Ov. S. *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II. București, Editura Minerva, 1974.
- Crohmălniceanu, Ov. S. *Literatura română și expresionismul*. București, Editura Minerva, 1978.
- Liiceanu, Gabriel. *Despre limită*. București, Editura Humanitas, 1994.
- Petrescu, Alexandru. *Lucian Blaga: o nouă paradigmă în filosofia științei*. Timișoara, Editura Eurobit, 2003.
- Pop, Ion. *Lucian Blaga – Universul liric*. București, Cartea Românească, 1981.
- Streza, Diana Cantacuz. *Expresionismul poezilor ardeleni*. Mediaș, Editura Samuel, 2015.